

РЕГІОНАЛЬНИЙ ГОСПОДАРСЬКИЙ КОМПЛЕКС: СТРАТЕГІЯ ВІДТВОРЕННЯ

Актуалізовано проблему вибору стратегії відтворення регіонального господарського комплексу. Запропоновано уточнення до існуючих методик і практики, що враховують особливості розвитку регіональних соціально-економічних систем в умовах глобалізації та регіоналізації. Оцінено різні аспекти розвитку регіону. Проаналізовано слабкі позиції практики розроблення стратегії соціально-економічного розвитку Чернівецької обл. і з'ясовано, що з поля зору випадають кілька важливих чинників (розглянуто три найважливіші).

Ключові слова: стратегія, діюче виробництво, господарський комплекс, регіональний рівень, алгоритм, стратегічне планування, інтеграція, інноваційний розвиток, синергетика, економіка.

Останнім часом дедалі відчутніше даються взнаки регіональні наслідки глобалізації, тому динамічніше трансформується парадигма регіонального соціально-економічного розвитку: на зміну традиційним приходять концепції глобально орієнтованої регіональної політики, транснаціональної інтеграції і між-регіональної конкуренції, просторового розвитку територіальних соціально-економічних систем.

Логічною є поява нових вимог до змістового наповнення функцій регіонального управління економікою, потреби використання нових факторів, суб'єктів, механізмів, інструментів та алгоритмів її комплексного розвитку і забезпечення конкурентоспроможності. Формування українського єдиного економічного простору також не може бути забезпечене на засадах традиційних методів регулювання і регіонального розвитку.

Ці проблеми досліджено у багатьох монографіях, статтях, навчальних посібниках тощо. Серед дослідників вагомий науковий внесок у розвиток цього напрямку зробили такі вчені: Г. Зіпп, У. Ізард, В. Беррі, Й.-Г. фон Тюнен, В. Льош, В. Кристаллер, Ф. Перру, М. Вебер, М. Портер та ін. Високої оцінки в цьому плані заслуговують праці таких українських авторів, як: О. Амоша, П. Беленький, Л. Безчасний, Є. Бойко, Б. Буркинський, Б. Габовіч, М. Долішній, Б. Данилишин, А. Єпіфанов, Ф. Заставний, С. Злупко, С. Ішук, М. Козоріз, В. Кравців, О. Кузьмін, В. Мікловда, І. Михасюк, В. Павлов, М. Пітюлич, В. Піла, С. Пирожков, С. Писаренко, Я. Побурко, В. Поповкін, І. Сало, Д. Стеченко, А. Філіпенко, О. Чмир, М. Чумаченко та ін. Аналіз слабких позицій практики розроблення стратегії соціально-економічного розвитку Чернівецької обл. засвідчує, що з поля зору випадають кілька важливих чинників (принаймні три найважливіші).

По-перше. Низька ефективність виробництва, катастрофічна зношеність основних засобів, технічне відставання потребують активізації відтворювальних процесів на новому рівні з метою покращення до сучасного рівня матеріальної бази виробництва, що зумовлює потребу чіткого окреслення ролі інвестиційного забезпечення основного капіталу на регіональному рівні [1].

Звісно, матеріальним результатом розширеного відтворення є нагромадження. За умови наявності необхідних засобів виробництва в основі нагрома-

дження знаходиться прибуток. Нагромадження ж можливе тільки за умови безперервного виробництва і реалізації продукції з високою віддачею доданої вартості, яка була врахована в розроблювальному документі.

Загальнодержавні фактори у формуванні інвестиційного забезпечення відтворення основного капіталу принципово однакові в усіх регіонах. Різниця ж у рівні інвестиційного забезпечення регіонів, передусім, є похідною від місцевих, регіональних факторів або, іншими словами, від дій місцевих органів влади. Отже, потрібно відпрацювати алгоритми врахування цього фактора у стратегічному плануванні.

По-друге. Територіальна громада є фактичною сумішшю груп та інтересів. У контексті причинно-наслідкових взаємодій процесів глобалізації, інноваційного розвитку, європейської інтеграції та регіоналізації, ці механізми мають, оновлюючи стимули людської діяльності, розкривати, зберігати й розвивати соціально-демографічні, освітні, мотиваційні, інтелектуально-інформаційні, ментальні, інноваційні, креативні, культурні, етносоціальні, інші джерела і чинники. Все це пов'язано з розвитком людини.

Говоримо, наприклад: у полі зору мають бути пріоритети високотехнологічних, наукомістких, високоякісних товарів і послуг як найважливішої умови конкурентоспроможності підприємств-виробників на українському і світовому ринках. А хто це зробить? Як готуємо до цього людину?

На проблемах розвитку людини сформовано сьогодні сучасні та новітні підходи, зокрема: соціоекономічна концепція, системний та синергетичний підходи до дослідження розвитку людських ресурсів [2, с. 141-146], концепція "людського розвитку" [3], ноосферна концепція розвитку людини [4]. У розробленні стратегії по суті випускаємо найважливіший чинник – людину, її здібності і потенції. "Соціоекономічна рівновага визначає умови для оптимальної реалізації людських здібностей і потенцій, а отже, для спеціального і найважливішого з усіх видів економічних ресурсів – людського ресурсу" [5, с. 112].

Йдучи за Л.К. Семів, яка вважає (і обґрунтовує свою точку зору), що положення соціосинергетики (одного із наукового напрямку науки синергетики), її принципи можна використати для поглиблення концепції розвитку людських ресурсів, доцільно застосувати цей підхід до методики розроблення стратегій розвитку територій взагалі... "Відповідно до вибору перспективних траєкторій руху національної економіки визначається і стратегія та сценарії розвитку людських ресурсів, які впливають із пріоритетності потреб та інтересів держави як суб'єкта міжнародних економічних відносин". Синергетика як наука вивчає явища, що виникають у процесі взаємодії компонентів системи і ведуть до утворення її трансформаційного потенціалу, тоді як через вплив кожного компонента, зокрема, такого результату досягнути неможливо. При цьому традиційне поняття розвитку, яке визначає процес переходу від одного порядку до іншого (хаотичні стани систем не враховуються) заміщається синергетичною теорією розвитку, яка ставить на один рівень стійкі (що регулярно повторюються) та хаотичні стани системи. Важливе положення синергетичної концепції – точки біфуркації (точки короткого моменту нестійкості, балансування системи на межі вибору), у яких відбувається вибір траєкторії розвитку, зокрема й економічного [5, с. 14-15].

По-третє. Перспективу подальшого розвитку, наприклад, Чернівецької обл. можна охарактеризувати за допомогою сценаріїв розвитку, які є описом можливих і бажаних напрямків розвитку в майбутньому, сконцентрованих на явищах і процесах, які визначають майбутній рівень розвитку Буковини, а особливо на тих, які детермінують або динамізують його темп. Йдеться власне про те, що в умовах наявності як стійких, так і хаотичних станів системи потрібні кілька сценаріїв стратегії. Без цього, власне, і стратегії немає. Саме з цієї причини підготовлена в першому варіанті стратегія розвитку Чернівецької обл. у підсумку найменована Концепцією, а робота над стратегією продовжується. Багатоваріантність дає змогу врахувати і фактор часу. Важливість цього підтверджує хоча б такий приклад. Прогнози вчених свідчать, що для повернення України до рівня ВВП 1990 р. їй потрібно буде 12 років (за 8 %), а за 4 % річних – 23 роки, 3 % – 30 років [6, с. 15].

"Історія людства вчить, що час завжди був особливим благом. Для предків, що заселяли Україну в геродотівські часи, він виступав обов'язковою координатою системи відліку життєдіяльності... Сучасний прогрес техніки переніс людей в інші виміри часу, в новий світ потреб і швидкостей їх задоволення. Час став невід'ємною координатою економіки. Про час як про її ресурс свідчить крилата фраза "час – це гроші". Постає лише питання, як зібрати з володіння над ним дивіденди, якщо економіка грошей є неефективною" [7, 70].

Вимога багатоваріантності (наявності кількох сценаріїв), водночас, породжує потреба використання методів багатовимірної порівняльної аналізу [7], за допомогою якого можна оцінити різні аспекти розвитку регіону, зокрема:

- оцінювання кореляційних характеристик процесів на основі розрахунку перших, часткових і множинних коефіцієнтів кореляції;
- оцінювання взаємодіяючих функцій для виявлення лагів (інтервалів запізнення реакції одного показника на дію іншого);
- взаємний спектральний аналіз (оцінювання взаємної спектральної щільності) для виявлення внутрішньої структури взаємодії процесів;
- оцінювання спільних функцій розподілу для перевірки нормальності та виявлення нелінійної взаємодії показників;
- багатовимірний кластерний аналіз для розбиття вибірки ("у часі") на однорідні підвибірки та/або множини показників ("у просторі") на підмножини взаємопов'язаних;
- дискримінантний аналіз для побудови розділювальних функцій між заданими однорідними кластерами (класифікаціями);
- дисперсійний аналіз для перевірки ступеня істотності відмінностей у значеннях вибірових оцінок (зокрема, коефіцієнтів регресії);
- факторний аналіз для визначення найістотніших (релевантних) показників (початкових факторів), що впливають на цільовий показник (показники), та для побудови узагальнених (агрегованих) факторів на основі початкових показників;
- компонентний аналіз (аналіз головних компонентів) для виявлення прихованої (латентної) структури взаємодії досліджуваних показників;
- перевірка статистичних гіпотез для визначення адекватності та значущості отриманих значень статистичних оцінок (зокрема, коефіцієнтів регресії) і відповідних довірчих інтервалів.

Подальші дослідження розглянутої проблематики полягають, на наш погляд, у розробленні схем залучення необхідної інформації та напрацюванні алгоритмів обрахунків.

Література

1. Білик Р.Р. Концепція соціально-економічного розвитку Чернівецької області на період до 2011 року / Р.Р. Білик, М.І. Гайнічеру, В.К. Євдокименко, В.Ф. Кифяк, М.І. Маниліч, Р.С. Осадчук, В.П. Руденко, Л.В. Шинкарук. – Чернівці : Вид-во "Прут". – 2004. – 144 с.
2. Семів Л.К. Синергетичний підхід до дослідження розвитку людських ресурсів / Л.К. Семів // Регіональні аспекти розвитку і розміщення продуктивних сил України : зб. наук. праць. – Тернопіль : Вид-во ТАНГ "Економічна думка", 2002. – Вип. 7. – С. 123-129.
3. Доклад о развитии человека за 2000 год. "Forssan Kirjapaino Oy". Forsa. Finland, 2000. –
4. Вернадський В. Декілька слів про ноосферу / В. Вернадський // Людина і довкілля : зб. наук. праць. – У 2-ох кн. – К. : Вид-во "Заповіт". – 1995. – Кн. 2-га. – 427 с.
5. Семів Л.К. Регіональна політика: Людський вимір : монографія / Л.К. Семів. – Львів : Вид-во ІРД НАН України, 2004. – 236 с.
6. Геєць В.М. Соціально-економічна статистика і прогнозування / В.М. Геєць // Статистика України : зб. наук. праць. – 2000. – № 2. – С. 126-130.
7. Садова У.Я. Темпологічні засади дослідження регіональної соціальної політики / У.Я. Садова // Регіональна економіка : наук.-практ. журнал. – 2004. – № 3. – С. 34-39.

Манылич М.И. Региональный хозяйственный комплекс: стратегия воспроизведения

Актуализована проблема выбора стратегии воспроизведения регионального хозяйственного комплекса. Предложены уточнения к существующим методикам и практике, учитывающие особенности развития региональных социально-экономических систем в условиях глобализации и регионализации. Осуществлена оценка различных аспектов развития региона. Проанализированы слабые позиции практики разработки стратегии социально-экономического развития Черновицкой обл. и установлено, что из поля зрения выпадают несколько важных факторов (рассмотрены три важнейших).

Ключевые слова: стратегия, действующее производство, хозяйственный комплекс, региональный уровень, алгоритм, стратегическое планирование, интеграция, инновационное развитие, синергетика, экономика.

Manylich M.I. Regional Economic Complexes: Strategy of Reproduction

The problem of choosing strategies of reproduction of a regional economic complex is actualized. Clarifications to existing methods and practices that take into account the peculiarities of regional social and economic systems in the context of globalization and regionalization are proposed. Various aspects of development are evaluated. The analysis of the weaknesses of practice development strategy of social and economic development of Chernivtsi region shows that several important factors (at least the three most important) are still to be considered.

Keywords: strategy, active production, economic complex, regional level, algorithm, strategic planning, integration, innovative development, synergetic, economy.

УДК 338.47

Ст. викл. Л.Ю. Чобаль, канд. екон. наук –

Ужгородський торговельно-економічний інститут КНТЕУ

ТРАНСПОРТНИЙ КОМПЛЕКС УКРАЇНИ: СТРУКТУРНІ ЗМІНИ ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ

Досліджено структурні зміни і тенденції розвитку транспортного комплексу України. Проаналізовано обсяги перевезень вантажів за усіма видами транспорту та окреслено сучасний стан і тенденції розвитку транспортного комплексу в Україні. Охарактеризовано основні проблеми функціонування транспортного комплексу. Оцінено структурні зміни за видами економічної діяльності. Проаналізовано динаміку швидкості та інтенсивності структурних змін за видами економічної діяльності. Виявлено чинники впливу на функціонування транспортного комплексу. Оцінено структурні зміни у